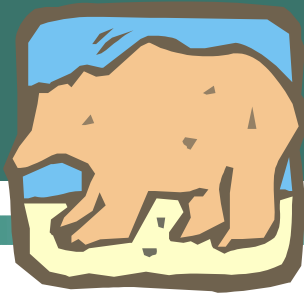

LUONNONMETSÄ

Työkirja kouluille Tehtäviä oppitunneille

ETELÄ-KUUSAMON VANHOJEN METSIEN LIFE -PROJEKTI

POHJOIS-POHJANMAAN
YMPÄRISTÖKESKUS

Karttatehtäviä

Mitä kartta kertoo?

Mitä Omenasuo tekee Kuusamossa?

sivu

2

3

Etelä-Kuusamon vanhat
metsät internetissä:

Luonnon monimuotoisuus

Taigametsän tuhatvuotinen tarina -video

Mitä eroa on luonnon- ja talousmetsällä?

Vanhojen metsien linnusto -ryhmätyö

Salatut elämät

5

6

9

10

11

[http://www.vyh.fi/luosuo/
projekti/lifeppo/
kuusamo/vmetsat.htm](http://www.vyh.fi/luosuo/projekti/lifeppo/kuusamo/vmetsat.htm)

Ihminen ja metsät

Mihin vaihdamme metsän?

Mihin paperia käytetään?

Kuutiomatematiikkaa

Paperin käytön tehostamisohjelma

Tuotekehittely

Eri puulajien perinneikäyttö

Paikallisten puutuotteiden, muiden metsän
tuotteiden sekä taitajien kartoitus

Metsäpidot

Puurakennukset ja niiden rikkaus

Media-analyysit

Alue-ekologisen suunnitelman laatiminen ja
arviointi

12

14

15

15

16

16

16

17

18

18

18

19

Taigametsän tuhat-
vuotinen tarina joko
videolla...

...tai rompulla.

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

Monologi: Elämeä Närängässä

Selevitys riihessä tapahtuneesta vilijojen puinnista

Elämää Närängässä -tehtäviä

Kauppareissu Närängän tilalta

20

20

27

31

32

Diasarjat soista...

Oheistekstit ja osa tehtävistä perustuvat Riitta Nykäsen ja Jarmo Pyykön teksteihin. Riitta Nykänen luovutti ystävällisesti tätä materiaalia Kuusamon vanhojen metsien hankkeen käyttöön. Työkirjan laadintaan osallistuivat Jyrki Määttä, Anna Kilpiä, Pekka Veteläinen ja Ilkka Anttila.

.... ja pienvesistä.

Tehtäviä oppitunneille

Karttatehtäviä

Mitä kartta kertoo?

Jo pelkästään karttaa katsomalla voi arvioida, millaisia elinympäristöjä joltakin alueelta löytyy. Oppilaat jakaantuvat neljän hengen ryhmiin ja jokainen ryhmän jäsen saa käsiteltäväkseen oman tutkimusalueen (Närängänvaara, Pajupuronsuo, Virmajoki, Romevaara).

1. Väritä omaa aluettasi kuvaavaan karttaan eri värejä käyttäen

- * vesistöt
- * havumetsä
- * suot
- * lehtimetsä

Muista merkitä kartan laitaan, mitä mikäkin värisymboli tarkoittaa!

2. Tutki karttaa ja etsi sen avulla vastauksia seuraaviin kysymyksiin.

a) Miten pohjoisrinteen metsä eroaa etelärinteen metsästä?

---

b) Mistä alueen jokien/järvien vesi tulee? Millaista se silloin ehkä on väriltään/laadultaan?

---

c) Etsi maaston korkein kohta. Minne asti luulisit sieltä näkyvän?

---

d) Onko alueella merkkejä ihmisen toiminnasta. Minkälaisia?

Tehtäviä oppitunneille

Karttatehtäviä

3. Metsissä kosteat notkelmat, kallionalustat, rannat, purojen varret ja lähteiköt ovat erityisen monimuotoisia elinympäristöjä, jossa viihtyvät monet erikoiset kasvilajit. Miten monta tällaista kohdetta löydät omalta alueeltasi?

---

4. Vertailkaa ryhmissä eri suojelualueiden kartoja.

a) Millä alueella on eniten soita?

---

b) Millä alueella on eniten vesistöjä?

---

c) Miten alueet poikkeavat toisistaan korkeussuhteiltaan?

---

d) Mitä jääkauden jättämiä jälkiä on havaittavissa Närängänvaaran ja Virmajoen alueilla?

Mitä Omenasuo tekee Kuusamossa?

Vanhaan aikaan on paikoille annettu nimet käyttötarkoituksen ja historian mukaan. Esimerkiksi **kaski eli huuhtaviljelyn** mukaan on nimetty paljon alueita. Sanomalehti Liitto vuodelta 1915 kertoo, että paikoittain on melkein kaikki sammalta kasvavat, kuivat maat kaskettu, joita sen jälkeen on kutsuttu ahoiksi. Näistä nimistä suurin osa on unohtunut eikä niitä ole kartoissa. Muutamia on jäljellä uusissakin kartoissa ja näiden perusteella voidaan päätellä alueen historiaa. Kaskiviljelyyn liittyvät mm. olki, nälkä, halla, rasi, vitikko, viita, lehto ja murto.

Tehtäviä oppitunneille

Karttatehtäviä

Paikannimiä, jotka viittaavat **metsästyksen ja petoihin** ovat mm. majava, jousi, nuoli, pyssy, viini, vasama, ansa, rita, haaska ja loukku. Pöppö, kouko, lullo, tontti, möykö, hännätön, häikä, omena ja kontio viittaavat erääseen petoon, jota on metsästetty paljon. Mikä suurpedoistamme on kyseessä? _____

Kalastukseen viittaavat mm. kouer, kaleton, ulku, uitto, lautta ja kulumakko.

Kala- ja niittytalouteen liittyvät myös omistusnimet, kuten esim. Erkinaho ja Martinluoma.

Metsäpaloihin viittaavat palo -alkuiset nimet.

1. Etsi kartasta paikannimiä, joissa esiintyy edellä mainittuja sanoja. Ota selville nimien merkitys ja mieti, mitä ne kertovat alueen historiasta.

---

2. Mitä seuraavat nimet kertovat menneisyydestä?

a) Kalettomanlampi (Närängänvaarassa)

---

b) Paastousvaara (Närängänvaarassa)

---

c) Omenasuo (Romevaarassa)

---

d) Kömösenrasi (Virmajoella)

(Lähteenä edellä mainituille nimille on J. Juhani Korttesalmen kirja Kuusamon talonpoikaiselämä 1670-1970).

Tehtäviä oppitunneille

Luonnon monimuotoisuus

Luonnon monimuotoisuus on kaikkien eliölajien - eläinten, kasvien, sienten ja mikro-organismien - sekä niiden elinympäristöjen rikkautta. Luonnon moninaisuus on perusta luonnon toiminnalle ja olemassaololle. Monimuotoinen luonto pystyy sopeutumaan sekä luonnon omaan kiertokulkuun perustuviin että ihmisen toiminnan aiheuttamiin muutoksiin. Luonnon monimuotoisuudesta käytetään myös nimitystä **biodiversiteetti** eli biologinen monimuotoisuus.

Biologinen monimuotoisuus jaetaan kolmeen osaan: lajinsisäiseen monimuotoisuuteen, lajien monimuotoisuuteen ja ekosysteemien monimuotoisuuteen. Kaikki nämä ovat riippuvaisia toisistaan.

a) lajinsisäinen eli geneettinen monimuotoisuus

Geneettinen monimuotoisuus ilmenee eliöiden perimässä, mikä näkyy eliöiden lajinsisäisenä muunteluna. Geneettinen monimuotoisuus on aina eduksi lajille. Mitä erilaisempia yksilöitä ja kantoja lajissa on, sitä laajemmalle se voi levitä ja sitä paremmin se voi selviytyä erilaisissa olosuhteissa.

b) lajien monimuotoisuus

Ihmisen vaikutukset ympäristöönsä ovat usein niin voimakkaita ja laajalle ulottuvia, että ne tuhoavat monimuotoisiakin ekosysteemejä, vanhat metsät ja sademetsät esimerkkeinä. Luonnonsuojelun kannalta lajien runsaus on usein käytetty mittari. Pelkkä lajirunsaus ei kuitenkaan kerro vielä esimerkiksi sitä, miten toimiva ekosysteemi on ja miten hyvin sopeutuneita sen lajit ovat.

Lajin **harvinaisuus** tarkoittaa sitä, että sen kanta on niukanlainen tai esiintymät ovat pienialaisia. Lajit ovat usein harvinaisia levinneisyysalueensa laidoilla. Uhanalaisuus on puolestaan seurausta ihmistoiminnasta ja sen mukanaan tuomista ympäristönmuutoksista (metsien hakkuut, teiden rakentaminen, ympäristön pilaantuminen, elinympäristöjen katoaminen ja yksipuolistuminen). Suomen uhanlaiset lajit ovat pääosin uhattujen elinympäristöjen kuten vanhojen metsien, lehtojen, soiden, kuivien niitty maiden ja kotojen eliöitä.

Indikaattorilajilla tarkoitetaan lajia, jonka esiintyminen kertoo ympäristöstä jotakin. Eräät lajit ovat kasvu- tai elinpaikkansa suhteen jollakin tavoin vaateliaita ja indikoivat silloin vaatimansa ominaisuuden esiintymistä. Eräät lajit esiintyvät yhdessä muiden lajien kanssa ja saattavat näin ennustaa myös esiintymisalueensa lajirunsausta. Yleisesti indikaattorilajeina käytettyjä ja etsittyjä ovat mm. eräät jäkälät, käävät ja hyönteiset sekä mm. lehdoissa eräät

Tehtäviä oppitunneille

Luonnon monimuotoisuus

putkilokasvilajit. Vanhojen metsien tutkimuksissa käytetään mittarina lajeja, jotka tarvitsevat elääkseen vanhan metsän oloja. Useiden vanhan metsän indikaattorilajien löytyminen joltakin alueelta ilmaisee yleensä esim. metsän jatkuvuutta ja lahopuun runsautta, mikä merkitsee mahdollisuutta lajirunsauteen.

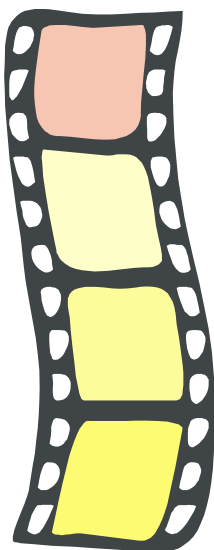
Vaarantuneen tai muuten erityisten eliöiden esiintymisalueita kutsutaan **avainbiotoopeiksi**. Tällaisia erityistä suojelua vaativia alueita ovat esimerkiksi pieni-alaiset korpilaikut, puronvarret ja lähteiköt, kalliot ja niiden aluset sekä lehtolaikut. Erilaisten avainbiotooppien runsaus merkitsee yleensä myös lajistollista runsautta.

c) ekosysteemien monimuotoisuus

Lajien moninaisuuden ehtona on, että on monenlaisia kasvu- ja elinpaikkoja. Elinympäristöjen välinen vuorovaikutus on myös erittäin tärkeä osa ekosysteemin toimintaa. Luontotyyppien rajat kuten ranta tai suon laita ovat yleensä lajistoltaan ympäröiviä alueita rikkaampia.

Biologisen monimuotoisuuden lisäksi luonnon monimuotoisuus on maaston muotojen, maa- ja kallioperän sekä vesien monimuotoisuutta (**geodiversiteettiä**) sekä erilaisten elollisen ja elottoman luonnon **prosessien monimuotoisuutta**.

Taigametsän tuhatvuotinen tarina -video

1. Lajijahti. Listaa mahdollisimman monta eläinlajia, jotka näkyvät tai kuuluvat videolla.

---

2. Elinympäristöjen bongaus. Videolla vierailaan monenlaisissa elinympäristöissä. Kirjaa ylös videota katsoessasi, miten monta erilaista elinympäristöä löydät?

Tehtäviä oppitunneille

Luonnon monimuotoisuus

3. Saanko esitellä - Mänty 1 000 v.

a) Miten tapahtuu metsän luontainen uudistuminen?

---

b) Minkä kokoinen mänty on 100-vuotiaana?

---

c) Millainen on aihkimänty?

---

d) Mitä jälkiä tuli jättää metsään?

---

e) Mikä on männyn pihkan tehtävä?

---

f) Minkä ikäisenä mänty kelottuu?

---

g) Millaisia lajeja lahoavassa männnyssä elää?

---

h) Mitä männylle kuuluu vuonna 2000?

Tehtäviä oppitunneille

Luonnon monimuotoisuus

4. Luonnonmetsän erityispiirteitä

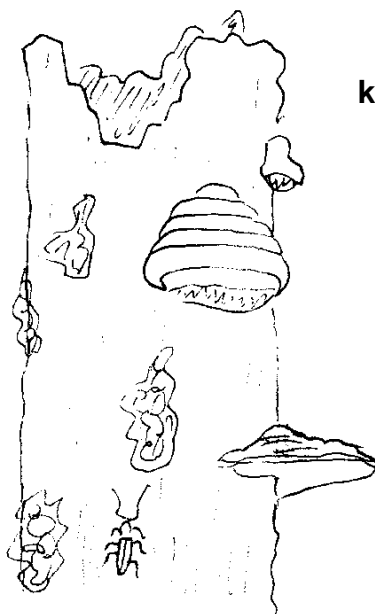
puuston monipuolisuus

- puusto koostuu erilajisista, -ikäisistä, ja -kokoisista puista

lahopuusto ja sen jatkuvuus

metsässä on runsaasti erilajista, ikäistä ja eri asteisesti hajonnutta puuta

Erityisesti monet hyönteiset ja sienet ovat täysin riippuvaisia lahopuusta. Lahoava puunrunko on kasvualusta ja elinpaikka monille eri lajeille ennen kuin se on kokonaan hajonnut. Lahopuu on oikeastaan oma ekosysteeminsä. Hajottajat, joita ovat mm. käävät ja hyönteiset, ovat usein erikoistuneet tiettyyn vaiheeseen lahonnutta puuainesta. Ne valtaavat rungon kukin vuorollaan ja tarvitsevat siten myös toisiaan voidakseen tulla toimeen. Useat kääpälaajat tavataankin yleensä yhdessä jonkin toisen lajin kanssa ja hyvin suuri osa lahopuissa elävistä kovakuoriaisista käyttää joko toukkana, aikuisena tai molemmissa vaiheissa ravinnokseen lahottajasienten rihmastoja. Näin lahopuu muodostaa aivan oman ekologisen järjestelmänsä, joka on itse asiassa hyvin monimutkainen.

kosteaa pienilmasto

- aarniometsän pienilmasto on yleensä kosteampi kuin vastaavan tyyppin talousmetsän, sillä tiheä puusto ja aluskasvillisuus säilyttävät ilman ja maaperän kosteuden hyvin. Kosteaa ja tasainen pienilmasto on tärkeä suurelle joukolle hyönteis-, kasvi- ja sienilajeja.

Tehtäviä oppitunneille

Luonnon monimuotoisuus

Mitä eroa on luonnon- ja talousmetsällä?

1. Täydennä seuraava vertailutaulukko aikaisempien tietojesi ja oheisen materiaalin perusteella.

	Luonnonmetsä	Talousmetsä
Lahopuunmäärä		
Lahopuujatkumo (on/ei)		
Ikäjatkumo (on/ei)		
Pienilmasto		
Uudistumistapa		
Lajimäärä		
Esimerkkilajeja		

Luonnonmetsä

Talousmetsä

Tehtäviä oppitunneille

Luonnon monimuotoisuus

2. Mille lajeille vanhat aarnimetsät ovat erityisen tärkeitä?

---

3. Miksi ne eivät tule toimeen talousmetsissä?

Vanhojen metsien linnusto -ryhmätyö

Eräs kriteeri vanhoille metsille on sille ominaisten lajien esiintyminen.

Vanhojen metsien lajeiksi luokitellaan seuraavat lajit:

kanahaukka
metso
palokärki
käpytikka
pohjantikka

sinipyrstö
leppälintu
kulorastas
idänuunilintu
pikkusieppo

lapintiainen
töyhtötiainen
puukiipijä
kuukkeli
taviokuurna

1. Luokka jakautuu kahden-neljän hengen ryhmiin. Valitkaa ryhmässä oheisesta lajilistasta joku kiinnostava laji ja selvittäkää siitä seuraavia asioita.

- Miksi kyseinen laji vaatii juuri vanhan metsän elinympäristökseen?
- Millainen on pesintä, ravinto, esiintyminen muualla Suomessa?
- Onko laji muutto- vai paikkalintu?
- Millainen on lajin tulevaisuus Suomessa?

Apuna voi käyttää mm. lintukirjoja, Suomen linnut -cd-romppua jne. Myös internetistä löytyy tietoa. Tulokset esitetään koko luokalle ja kootaan luokan seinälle lajitauluiksi. Tulosten koonnin yhteydessä voidaan pohtia seuraavanlaisia kysymyksiä.

- Mitkä lajeista ovat kaikkein vaateliaimmat metsien suhteen?
- Voisivatko kaikki kyseiset lajit elää lähekkäin "naapureina"?

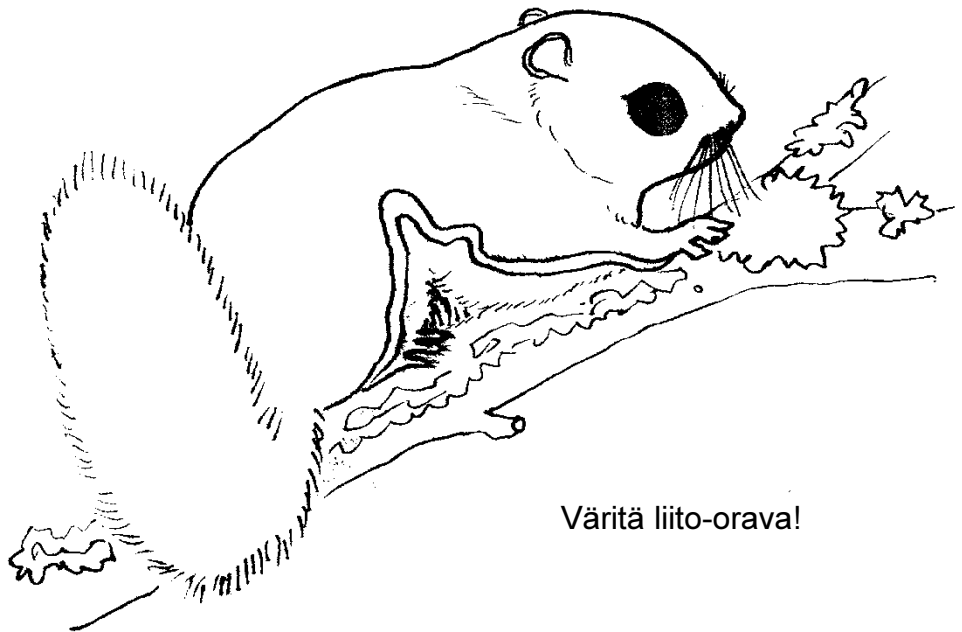
Tehtäviä oppitunneille

Luonnon monimuotoisuus

Salatut elämät

Liito-orava on uhanalainen nisäkäs, joka Kuusamon alueella esiintyy Pajupuronsuolla ja merkkejä on myös Närängänvaarasta. Lajia tapaa luonnossa harvoin - usein vain jätökset tai ruokailun jäljet ovat merkinä olemassaolosta. Tee selkoa liito-oravan salaisista elintavoista etsimällä vastauksia seuraaviin kysymyksiin.

1. Mitä laji vaatii elinympäristöltään?
2. Elintavat (ikä, aktiivisuus, ulkonäkö, reviiri)?
3. Ravinto?
4. Talvehtiminen?
5. Viholliset?
6. Lisääntyminen, jälkeläiset?
7. Mahdollisuudet levitä uusille alueille?
8. Lajin nykytila Suomessa?

Väritä liito-orava!

Lähteenä voi käyttää tietokirjoja ja esim. luontokuvaaja Benjam Pöntisen kirjaa liito-oravasta.

Tehtäviä oppitunneille

Ihminen ja metsät

Nykymuotoinen metsätalous ja luonnon monimuotoisuus

Nykymuotoisen metsänhoidon peruspäätöksenä on lahojen ja yli-ikäisten puiden poistaminen ja niiden synnyn estäminen. On pyritty yhden tai joissakin tapauksissa kahden puulajin metsiköihin - puupeltoihin. Yhdenmuotoisten metsien suosiminen on merkinnyt taloudellisen hyödyn kasvua. Seurauksena on kuitenkin ollut elinympäristöjen yksipuolistuminen, joka on edelleen johtanut lajiston köyhtymiseen ja etenkin aarniometsistä riippuvan lajiston katoamiseen talousmetsistä.

Tällä hetkellä noin 700 metsistä riippuvaista lajia on uhanalaisessa asemassa. Ellei metsätalouden menetelmiä muuteta nykyisestä, niitä uhkaa mitä todennäköisimmin sukupuuttoon kuoleminen Lähes puolet uhanalaisesta metsälajistosta on riippuvainen vanhojen luonnonmetsien, aarniometsien, olemassaolosta.

Yksi keskeisistä, vielä avoimista kysymyksistä on metsäluonnon yksipuolistamisen vaikutus pitemmällä tähtäimellä kokonaisten ekosysteemien toimintaan. Lajien välisiä keskinäisiä riippuvuuksia esimerkiksi vanhojen metsien mutkikkaissa ravintoverkoissa ei edes tunneta kaikilta osiltaan. Esimerkiksi moni aarniometsän sieni ja kääpä on itsessään elinpaikka sadoille hyönteislajeille, joita puolestaan käyttävät lukuisat loishyönteiset. Vähintään yhtä oleellinen merkitys on niillä käävillä ja muilla sienillä, jotka puuta lahottamalla luovat elinympäristöjä lahoppuussa eläville muille lajeille. Monet asiantuntijat varoittavat köyhtymisen voivan saavuttaa sellaisen asteen, jossa ekosysteemien perusprosessien kuten mm. ravinteiden kierron, toiminta vaurioituu merkittävästi.

Nykymuotoisen metsätalouden menetelmät eivät ole vähentäneet metsäluonnon rikkautta ainoastaan tasaikäistämällä, nuorentamalla ja yksipuolistamalla metsiä vaan myös aikaansaamalla suuria vesistötaloudellisia muutoksia metsissä ja niihin läheisesti liittyvillä biotoopeilla. Valtaosa luonnontilaisista pienvesistä kuten puroista ja lähteistä sekä kosteista, puustoisista korvista ja rämeistä on kuivatettu puun tuotannon tehostamisen nimissä. Ehkä suurin yksittäinen luontoa muuttanut hanke on ollut soiden ja suometsien ojitus. Peräti puolet Suomen soista ojitettiin viimeisen kolmen vuosikymmenen kuluessa puun tuotannon palvelukseen. Näistä toimenpiteistä ovat kärsineet soiden ja pienvesien lajiston lisäksi suojaistaa pienilmastoa vaativat metsälajit.

Tehtäviä oppitunneille

Ihminen ja metsät

Ihmistoiminnan jäljet Etelä-Kuusamon vanhoissa metsissä

Metsät ovat olleet kautta historian monenlaisen käytön kohteena. Vanhimmat merkit ihmistoiminnasta ovat **vanhat kaskimaat** eli metsiköt, jotka on poltettu ja sen jälkeen sinne on kylvetty ruista ja naurista. Tämä kiellettiin kuitenkin jo 1800-luvulla metsien haaskauksena. Paikoin on nähtävillä **tervahautojen** pohjia. Tervahautojen ympäristöstä on kaadettu puustoa, mikä nykyisin näkyy vanhojen puiden vähäisyytenä. Viime vuosisadan loppupuolella ja 1900-luvun alkupuolella on suoritettu alueilla **harsintahakkuita**, joissa on kaadettu suurimpia puita. Paikoin näkyvimmit ihmistoiminnan jäljet ovat **porokannot**. Poroille on kaadettu naavaisia kuusia ruuaksi. Puut on kaadettu pitkään kantaan, jotta ne eivät jäisi lumen alle. Virmajoen alueella on liikkunut paljon petoja kautta aikain ja karhuja on pyydetty loukuilla. Näitä **loukkujen** jäänteitä on nähtävillä vielä maastossa.

Nykyisin merkit ihmistoiminnasta ovat enää vähäisiä Romevaaran, Närängänvaaran, Virmajoen ja Pajupuronsuon alueilla. Metsä on saanut kehittyä rauhassa nykypäiviin sakka. Suojelualueilla on metsiä, joissa ei ole ihmisen toimesta koskaan kaadettu puita tai poltettu niitä. Nämä ns. kirveenkoskemattomat alueet ovat erityisen arvokkaita, koska niissä metsä on saanut olla luonnontilainen jopa satoja vuosia ja eliöiden väliset vuorovaikutukset ovat kehittyneet ilman ihmisen aiheuttamia häiriöitä.

Miten vanhojen metsien lajien tulevaisuus voitaisiin turvata? Kestävän metsätalouden periaatteet

Perustamalla suojelualueita

Vanhojen metsien suojeluohjelma tulee kattamaan noin 1 % metsämaan kokonaispinta-alasta. Tämän jälkeen Suomen metsistä on eriasteisen suojelun piirissä noin 5 %. Vanhojen metsien suojelun keskeisimpänä ongelmana ovat taloudelliset seikat. Tinkimistä suojelussa ollaan yleisesti perusteltu sillä, että metsäluonnon arvot

Tehtäviä oppitunneille

Ihminen ja metsät

voidaan uusien metsänkäsittelyohjeiden myötä ottaa entistä paremmin huomioon talousmetsien käsittelyssä. Näin varsinaisten suojelualueiden perustamisen tarpeen väitetään olevan pienempi.

Hoitamalla metsää luonnonmukaisesti

Metsän hoito on ehdottomasti avainasemassa pyrittäessä suojelemaan lajistoa ja turvaamaan sen tulevaisuus myös pitkällä tähtäimellä. Luonnonmukaisen metsänhoidon tarkoituksena on jäljitellä mahdollisimman tarkoin luonnon omaa dynamiikkaa. Metsiä käsitellään siten, että erilaisia elinympäristöjä ja metsien rakennepiirteitä löytyy maisemasta monimuotoisena kokonaisuutena. Oleellinen piirre on vanhojen metsien esiintyminen maisemassa huomattavina alueina.

Aikaisemmin suosittiin lähes yksinomaan avohakkuita, mutta nykyään yhä useampi metsänomistaja päätyy käyttämään luonnonmukaisempia metsänhoitomenetelmiä. Hakkuiden suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon alueen luontainen palodynamiikka. Palodynamiikan mukaisesti koskaan tai erittäin harvoin palaavat alueet, nk. kulonkiertämät, jäävät kokonaan hakkaamatta. Tällaisia ovat mm. erilaiset suometsät (korvet, rämeet), soiden ja pienvesien reunametsät sekä soiden ympäröimät metsäsaarekkeet. Muiden metsien hakkuut pyrkivät jäljittelemään luonnonpalon jälkeistä tilannetta jättöpuineen ja säilytettävine puuryhmineen. Uudistusala pyritään myös sovittamaan luontevasti maisemaan. Näin metsä - vaikka kin harvempaan - säilyttää useimmissa huolella suunnitelluissa ja toteutetuissa luonnonmukaisissa hakkuissa erirakenteisuutensa ja monipuulajisuutensa. Näin toimien voidaan säilyttää joidenkin vaarantuneiden eliölajien esiintymät ainakin väliaikaisesti.

Mihin vaihdamme metsän?

Kysymyksiä pohdittavaksi luokassa tai pienemmissä ryhmissä.

1. Miten paljon puusta saatavat tuotteet tuovat rahaa Suomen kansantalouteen?
2. Miten paljon siitä riittäisi kullekin, jos se jaettaisiin tasan?
3. Mitä viennistä saatavalla rahalla oikein tehdään?

Tehtäviä oppitunneille

Ihminen ja metsät

4. Miten muu metsien hyöty voitaisiin arvottaa?

Mihin paperia käytetään?

1. Missä sinä käytät paperia ja miten paljon?

---

2. Mihin kotona kuluu paperia?

---

3. Mihin koulu käyttää paperia?

---

4. Miten suuri osa tuotetusta paperista kuluu mihinkin (kirjat, sanomalehdet, mainokset)?

Kuutiomatematiikkaa

Tonniin paperia tarvitaan noin 4 kuutiometriä puuta. Mainontaan kuluu vuodessa 140 miljoonaa kiloa paperia.

1. Montako kuutiota puuta?

---

2. Montako hehtaaria metsää?

Tehtäviä oppitunneille

Ihminen ja metsät

Paperin käytön tehostamisohjelma

Laaditaan kouluun ja kotiin ohjelma, jolla vähitellen vähennetään paperin käyttöä.

Esimerkkejä paperin käytön vähentämisestä:

- ei mainoksia -lappu oviin
- kaksipuolinen pienennetty kopiointi
- turha kopiointi pois
- suttupaperivarasto
- lehtien yhteistilaukset
- sähköpostin käytön opettelu ja opettaminen
- kirjekuoritarrat
- paperipussien uusiokäyttö
- keittiörätin käytön opettelu

Tuotekehittely

Suunnitellaan yksin, ryhminä tai pareina mahdollisimman pitkäikäisiä, toimivia, tarpeellisia ja työllistäviä puusta valmistettavia tuotteita, joiden valmistuksessa kenties käytetään harvemmin käytettyjä puulajeja.

Eri puulajien perinnekäyttö

“... samaten istuimet, pöydänjalat, pöntöt, portinhilat, sahranperät, koukkuaurat ja karat, veneen emäpuut ja hangat, reen ketarat, lantahangot, napakairanpäät, kurikat jne. otettiin, jos mahdollista luonnon valmiiksi muodostamista puista, jolloin saatiin kestäviä kaluja ja vältyttiin liittämisvaivoista.”

Kustaa Vilkuna

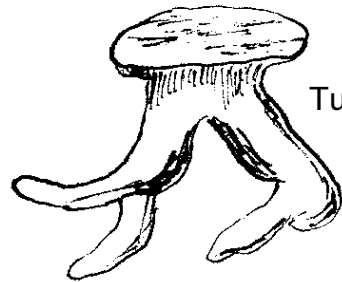

Tehtäviä oppitunneille

Ihminen ja metsät

Kuksa.

Tuoli.

Haastatellaan ihmisiä ja tutkitaan kirjallisuutta kysellen, miten eri puulajeja on käytetty. Valmistetaan teknisissä töissä esim. pihlajainen leikkuulauta ja harava, katajaisia astioita, koivuisia pyttyjä, tuohiropeita... Muistathan kysyä luvan puuaineksen ottamiseen!

Paikallisten puutuotteiden ja muiden metsän tuotteiden sekä taitajien kartoitus

Etsitään alueen pientuottajien joukosta ne, jotka saavat raaka-aineensa metsästä.

1. Mitä tuotteita he valmistavat?
2. Miten tuotteet markkinoidaan?
3. Säilyykö tuotanto vai uhkaako se hiipua?
4. Onko jo jotakin kadonnut?

Järjestetään metsätuotemessut koululle ja kylälle. Ohjelmassa voi olla tuotteiden myyntiä, työnäytöksiä, tekniikkojen opetusta, sienineuvontaa... Kansalais- tai työväenopiston kanssa voidaan kartoittaa mahdollisuuksia pitää taitajien ohjaamia kursseja ja sisällyttää niitä mm. valinnaisaineiksi kouluun.

Tehtäviä oppitunneille

Ihminen ja metsät

Metsäpidot

Osana edellistä tai ihan omanaan pidetään lokakuulla metsäpidot, joissa syödään ja juodaan metsänantia. Ruuat ja juomat voidaan valmistaa kotitaloustunneilla. Myydään esim. hilloa ja mehua, suolasieniä, etikkasieniä, jääkarpaloita ja kuusenkerkkäsiirappia keväältä, sekä puukäsitöissä tehtyjä puutuotteita kuten pärekoreja, käpyhimmeleitä, risuraanuja, luutia, kanervamattoja.

Puurakennukset ja niiden rikkaus

Tutustutaan alueen puuarkkitehtuuriin. Kuvataan hienoimmat puutalot ja selvitetään niiden historia. Etsitään vanhoista taloista rakenteellisia ratkaisuja, joita ei uusissa tapaa ja pohditaan niiden merkitystä ja vaikutusta esim. rakennuksen säilymiseen ja kestävyYTEEN. Valmistetaan lehtijuttuja, radio-ohjelmia tms. aiheesta ja julkaistaan ne. Selvitetään lähimmältä sahalta, mitä maksaisivat tarvikkeet vanhojen piirustusten mukaiseen puutaloon. Verrataan muihin rakennushintoihin. Miten nykyaikainen rakentamiskulttuuri suhtautuu puuhun rakennusmateriaalina?

Media-analyysit

Kerätään jonkin ajan kuluessa metsiin liittyviä lehtiartikkeleita eri lehdistä. Mielenkiintoista on, jos voidaan seurata jotakin tiettyä teemaa tai kysymystä.

1. Artikkelit liimataan paperille ja kiinnitetään seinälle. Myöhemmin ne toimivat oivana pohjamateriaalina aiheen pohjalta käytävälle keskustelulle.

Tehtäviä oppitunneille

Ihminen ja metsät

2. Arvioidaan artikkelien “totuusarvoja”.

- a) Miten esimerkiksi lukuja ja prosentteja (absoluuttisia, suhteellisia ym.) käytetään hyväksi?
- b) Miten valikoimalla kerrottava saadaan myös viestiin sävyjä?
- c) Mihin vedotaan?
- d) Onko mielipiteet perusteltu? Millaisia perusteluja käytetään?

3. Väittely aiheesta “Media auktoriteettina”.

Väittelijät lainaavat lehtiartikkeleista sanat suuhunsa. Miltä kuulostaa? Mikä puoli näyttäisi tässä olevan johdonmukaisin, rehellisin, tai vakuuttavin? Miksi?

Alue-ekologisen suunnitelman laatiminen ja arviointi

Alue-ekologisen suunnittelun tarkoituksena on säilyttää talouskäytössä oleva metsä-alue mahdollisimman monimuotoisena. Tämä toteutuu parhaiten luonnonmukaisia metsänhoitomenetelmiä käyttäen. Huolellisen etukäteissuunnittelun tarkoituksena on pyrkiä löytämään alueelta erityisen tärkeitä elinympäristöjä (nk. avainbiotooppeja), jotka ovat monien vaarantuneiden lajien elinympäristöjä. Näiden säästäminen hakkuilta on lajiston monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta avainasemassa (kts. myös oheisteksti “Miten vanhojen metsien lajiston tulevaisuus voitaisiin turvata”).

Luokka laatii yhdessä alue-ekologisen metsänkäyttö- ja hoitosuunnitelma jollekin alueelle. Yksittäiselle oppilaalle tai oppilasparille annetaan oma vastuualue, jonka suunnittelusta he vastaavat. Tarkempia ohjeita suunnitelman laatimiseen saa alueellisesta ympäristökeskuksesta tai metsähallituksen puistoalueelta.

Suunnitelman valmistuttua kutsutaan aluemetsänhoitaja tai muu asiantuntija vierailulle ja kommentoimaan tuotosta. Mikäli alueelle on jo aikaisemmin tehty alue-ekologinen suunnitelma sitä voidaan verrata luokan omaan tuotokseen. Millaisia eroja kartoissa on ja miksi?

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

Monologi: Elämeä Närängässä

Pekka Veteläinen & Heikki Siikaluoma

Kuvaan tulee ensin poika, joka laulaa: "Maan korvessa kulkevi lapsosen tie..."

Mies on saapunut tällä aikaa kuvaan ja yhtyy lauluun.

"Niin pitkä on matka ei kotia näy..."

(Mies, joka jää, on "suvunedustaja" Näränkäläinen).

- Niin pitkä matka, niin monet on kujjeet. Nuo olivat niitä elämän alakuvaeheita. Raskaeta ja happuilevie askeleita, mutta yksi kaonis piirre niissä oli; ne olivat puhtaat ja vilipittömät. Tälle voaralle sukumme nousi hallaa pakkoon vuonna 1841. Ensin soatiin rustattua saona tuonne Navettapellon toakse, jossa ensimmäenen isäntä Risto Kyllinen kortteerasi ensi alakuun.

- Niin alako pihapiiri pikkuhilijaa kasvamaan tässä voaran nokalla, tuli assuinrustinki, navetta, riihi ja aettoja *(viittoilee navetan aitan ym. suuntaan)*.

- Mutta sitten se vasta oekein kunnolla, kun tuohon rinteeseen muutti Paavon tytär Matleena ukkosa Juntusen Juhon kanssa mäkitupalaeseksi. Siihen ne rakensivat pytinkin ja assuo tuhersivat niinku aenaski. Sitähän ruvettiin tietten kuhtumaan Alataloksi ja tätä emätillaa Ylätaloksi.

- Tänne tultiin, tänne jeätiin, teältä lähettiin. Semmonen on mejjän suvun tarina lyhykäesyyvessään, mutta kaepa siihen sisältyy muutaki. Moni varmaan ihmettelee mikä soa ihmisen tulemaan tänne Jumalan selän toa, hallaherran korpeen kauvas kaekesta mukavuudesta. Semmonen se on immeisen luonto, ettei kaeckie sammaan muottiin pistetä, voan on haettava jotta ommaa, läsnä luontoäetin, jonka

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

helemoesta voe ponnistoa. Löyteä ja ehtie elämän avaruutta.

- Täältä korvestako, joku ihmettelee. Siinäpä se, teältäähän se löytyy kaekki mitä ihmisriepu suinni tarvii. On juluma ja samalla niin kaoniin karu luonto, josta löytyy sielun ja hengen ravintoa. Ja moa, joka toas antaa elämisessä tarvittavan ravinnon, perunat, naoriit, vilijat, mitä vaen maijenhaltija haluvaa. Aena tosin niijenkää soanti ei oo ollu heleppoa. Se on jumalaton homma ensin raevata mannut assuin- ja vilijelykeleposiksi ja sitten vielä soaha ne tuottamaan. Siinä se vasta onhi homma (*loppu päivitellen*).

- Ja tuo saatanan halla (*vihaisesti*), senkö saes jollaekurilla pijettyö aesoessa voan ku ei. Ei, ei anna Herra armoa vilijelijälle, vaan saes se kyllä jättää tuon koettelun vähemmälle. Voan miksi ei sen kanssa voe soppie (*kysyen*), niinku minä sovin luontokappaleen kanssa. Tein karhun kanssa sopimuksen, että jos se jättää minut ja lehmäkarjani raohaani niin en minäkään Häntä hätyyttele. Ja se sopimus piti. Vae oottako kuulleet karhun kajonneen sen jälkehen Närängän lehmäelukoehin? Häh!

- Karjoahan meillä oli yllesä kolome-neljä lehmeä, sonni ja muuvan mullikka kasvassa ja siihen lampaat peälle. Kesäthän se karja laejunti mehtälaetumilla ja vasta syksyllä vilijankorjuun jälkehen otettiin elukat syyskotvaksi kotiaetaokseen. Kesällä niitettiin heinät karjan talavirehuksi selekosen soelta ja purojen varsilta ja sinne ne koottiin suoviin outtamaan talaven tulloa. Ja talavella ne ajettiin sitten Näränkävoaraan. Aijemmin porolla, myöhemmin hevosella ja joskus jopa sonnilla kun ei talossa ollu hevosta. Hevostahan meillä ei yhteen aekaan ollu, kun mehtälaetumilla ollu hevonen meni liejuun ja menehty sinne (*selittäen*). Uus hevonen soatiin vasta muutaman vujen kuluttua. Sinä aekana yritettiin tehdä hevosen työt sonnilla. Ja tehtiin (*varmasti*). Vaen kyllähän ne ouvommat kahto kummissaan, että on itämaesta touhuo kun härällä veitään aoraa (*huvittuneena, naurua äänessä*). Voe sentoki.

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

- Luonto se on meijät hengissä ja leivässä pitäny. Jos evästä ei oo soatu pelloelta tae navetasta niin ruuvan jatketta on haettu voaraa ympäröevistä kalasista vesistä. Ja sieltä sitä on aena löytyny (*varmasti*).

- Yllesä vuosi alotettiin kevättalaven matteenkutupyynnillä, jota tehtiin rysillä. Tuo Peorojärvestä Suojärveen laskeva Välijoki oli erityisen viesselä pyyntipaekka, aijai, siitä sitä nostettiin palajo mateita (*kaihoten*). Matteen mätihän muuten oli hyvin kaopaksi menevöä tavaroa, kun otti moukut ehjinä maetta peratessa silleälle alustalle jeätymään.

- Kevväällä sitten siirryttiin pyytämään kutuhaokie ja säönäjie tuonne Koartojärven yläpeän ryöniköelle. Olihan siellä säönäjie. Ja palijo (*kehuen*). Soavut kalat sitten suolattiin puuastijoehin ja muutaman päivän perästä osa kaloesta nostettiin tuohon aoringonpaesteen puoliselle seinälle kuivamaan, kapakalaksi. Tätä kuivattuo kallaa sitten syötiin evväänä pitkin keseä, jopa heinäniityllähi. Semmosena välipalana, ei oekean ruuvan aekana. Se oekea ruoka kun oli siellä heinäniityllä kuivatusta - kevätahavan ja kylmän viiman puremasta - lampaanlihasta keitetty lihakeitto.

- Muuten aijemmin kehrättiin kaekki rysälangat, samon kun haoki- ja säönäjäverkkolangat hampun rohtimista. Mutta myöhemmin hampulanka jäe poes ja verkkoja alettiin kuttoa 6-säekeisestä kalastajalangasta. Näellä hampulankaverkoella pyyvettiin vaen haokie ja säönävie. Jaa, pyyvettiin niillä tosin siikojahi Loattajasta. Sitten marraskuulla, se ku tuon Loattajan siika kuti niin myöhäseen. Se iso siika, minkä suurimmat pyyvetyistä paenovat karvan alle kuus killoa. Nehän oli ku pieniä porsaeta.

- Talavet ne yllesä oli miehillä semmosta puhetöijen aekaa. Verkkoja kuottiin ja tehtiin kaekenmoaliman tarvekalluo ommaan tarpeeseen ja joskus jopa myyntiin asti. Kulettiinhan sitä tieten talavella savotoessahi, jos sattu lähistöllä olemaan ja joskus

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

jopa uitossa tuolla Suomussalamen puolella. Vaen tiukolla sitä silti oltiin. Siihen mitä oman tilan moa anto sae olla tyytyväenen ja muistaa iltarukkouksessa ylimmän johatusta.

- Tuosta johatuksesta tuli mieleen että mikähän tarkoitus se silläe oli kun jouvuttiin tästä pakolla lähtemään. Voe taevahan Jumala (*huokaisten*).

- No minäpä selevitän koko tappaoksen (*terästyen*).

Elettiin vuotta 18 ja 98 kun Eljas osti Siika Sakarilta hevosen ja jäe siitä puolet velekaa. Tarkotus oli tieten maksaa se loppuosa poes ensi tilassa. Kaekkihan tietää että hevostmiehen palakka savotoella on paljo suurempi ku sahamiehillä. Oatteli varmaan että maksaa velan takasin yhdessä talavessa, mutta kuinka kävi, hevonen otti ja kuoli. Siinä sitä oltiin. Veleka niskassa ja iliman rahhoa. Poron oes voenu maksaa vaan ku ei kelevannu, kyllä ihmislapsi voe olla toeselle juluma, ei muuta kun vaatimukset pakkohuutokauppaan ja tien peälle. Mihinkä sitä ihminen kotovaan lähtee - kyllä järki on peto, ei semminkää luottoa että outtasivat pahimman yli, ei muuta ku anna kaekki. Vasaran alle vaan koko roska! Antaa mennä vaan. Viekkää kaekki! (*Kiihtyen loppua kohden, puheen loputtua rauhoittuu, lataa piippua tai käy juomassa vetä*).

- Niin meni moat ja mannut, usseamman saan hehtaarin tila myötiin tuhannella markalla metänhoetaja Santmanille. Elijakselle jäe kätteen kaekkien vähennysten jäläkeen kaks hoppeamarkkaa, elä sillä sitten. Niin sae Siikaluoma soamisessa Vaasan hovin päätöksellä (*meuhaten*). Saehan se Elijas kuitenni pesuveen kanssa jeähä tähän vuokralle, toestaseksi (*tapaotuu tunnolleen*).

- Vaen sittenhän se koetti lopullinen tuomio vuonna 16. Luonnonoekut kyllä kestää mutta kun viijään lapset. Moat ootte jo vieneet mutta elekkää hyvät ihmiset viekö lapsia ja niitten kottie (*kuiskaa*). Sitten lokakuussa -vasten talavea- perhe hajotettiin

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

maksamattomien vuokrien takkie (*todeten*). Osa lapsista myytiin huutolaesiksi ja osa meni pikkupiijoeksi pitkin pitäjää. Kaks nuorinta sae lähteä Elijaksen ja eukkosa matkaan tuohon Koarronharjulle. Kovassahan ne siinä ensimmäesen talaven asuvat... no se siitä.

- Melekosta luontaestallouttahan se eläminen tässä voarassa oli. Syksysin poemittiin marjat tarkon talteen, vallankin hillat, mikä sen makosampaa talavisyvännä. Peruna, tärkein vitamiineista soatiin omasta moasta niin ku vilijaki. Ohraahan sitä peäassiessa vilijeltiin ja yritettiin sitä joka vuosi ruvistahi kasvattaa yhdessä pellossa. Vaen sillä vilijelyllä ei ollu siunausta, kun se rukkiinlaeho ei tahtonu selevitä niistä keväesistä yöpakkasista. Ja sitten kerranhi kun oli se rukkiin vilijely onnistunu ja soatu mahottoman hyvä ruissato (*kehuen*) ja se oli kuhilaella tuossa Pirttipellolla, niin tuli helevetin moenen ukkosmyrsky (*painottaen*) ja syyti ne kuhilaat tuonne ympäräsaetaa vasten, ja se sato oli sitten siinä. Ei tarvinnu sitäkää ruvista puija. Hmy (*hymähdys, päättä puistellen*). Se vilija muuten ruukattiin puija tuolla riihessä. Olihan se raskasta työtä, jossa hiki virtas ja ruummenet pölisi. Ja saonassahan se piti käyvä joka ilta tietten.

- Sitten ku ensimmäeset jyvät oli soatu ulos riihestä niin se oli kuulkaa kiire myllyyn jaohon jaohatukseen, jotta peästiin puuron ja leivän tekkoon. Sehän uutispuuro ja rieska kun olivat semmone maenittava tappaos, talossa kun talossa (*innostuen lop-pua kohti*).

- Niin se liha homma, siitähän mulla jäe juttu kesken (*äkkiä muistaen*). Siis syksyllä teorastettiin niitä lampaeta niin monta ko karhu oli jättäny syömättä, vujen tuotosta. Se karhun kans tehty sopimushan ei koskenu ku lehmäelukoeta, joehin se ei soanu koskea (*kertoen*). Lihhaa soatiin Närängän ruokapöytään tietenni myös metästä. Mehtälintuin pyyntie varten oli itäpuolisella selekosella, aena rajan varteen asti ylettyvä ansakierros, jossa taes olla peräti parisensattaa rihmoa (*epävarmasti*

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

muistellen) ja joku sajin siellä Poekkiharjun parraella mehtomaella. Tämä ansakierros viriteltiin pyyntiin heti syyskuun alussa ja se oli koettava sulan aikana kahesti viikossa ettei linnut päässy pillaantummaan. Sehän soattaa syyskuun alussa olla vielä meleko lämmintä. No ansoesta ensimmäesinä soahut linnut menivät ommaan ruokapöytään, mutta kun ilimat kylymenivät niin kaekki linnut kuletettiin kaoppaan, ne kun menivät niin hyvin kaopaksi (*loppu naurahtaen*). Ansapyyntie jatkettiin niin kauvan ku lumelta pysty ja sitten kevvään tultuo kääötiin vokottelemassa sulan reonalla telekkiehi pattaan pantavaksi.

- Tuota ... pitäsköhän minun tätä (*vilikuilee ympärilleen ja kuulee "Närängän hengen" kehottavan jatkamaan*). Mitä? No kerro poes, kerro poes. No joo joo, kerron kerron... (*ärtyneenä*). Niin jouvuttiinhan sitä joskus laettomuunveni tielle, hätä ei lue lakkie sanotaan, oli nimittäen joku talavi pakko ampuo luvaton hirvi leivän jatkeeksi. Pakon eissä se kuuliaenenki ihminen nöyrtyy ja näläkä se on, joka näellä kaeroella sanoo miten se on elettävä (*selitellen ja nyökytellen*).

- Vaen se se on hyvää lihaa. Täyvellinen luonnontuote. Siinä se on aorinkoenerkija oekeassa muovossaan (*kehuen kaihoisasti*). Eikö se oo sieltä kaekki lähtösin? Ei kasva kevväesen vesikasvin verso, eikä kesäsen horsmikon tiheäviitakko, eikä hoavan, pajun, katajan ja männyn oksa iliman aoringon vaekutusta ja nämähän ne on hirven herkkuo. Ja onhan se komija elläen. Oottako muuten nähäneet, kun suuri hirvisonni paenaa peänsä Suojärvessä veinpinnan alle ja nostaa sitten vettä valuvan peänsä ylös järvestä. Turpa on täönnä pohjasta revittyö vesikasvie ja vielä kasvuaeheessa olevissa pehemeänukkasissa sarvissa roekkuu kasvillisuutta enemän ku se saa suuhusa yhellä kerralla ahettuo. Ja voaran takkaa nouseva aorinko kimmeltää nuissa sarvissa ja kosteassa turvassa, josta nousee lämpimän hengityksen aeheuttama - suuren seäskiparven kaltanen - höyrypilivi (*sydämen pohjasta tunteella*). Ei, ei oo komijampaa näkkyö ku se.

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

- Luonto se ihmisen sovinnossa ja sopusoinnussa ihtesä kans pittää ja sielun terveenä. Kuuntele sitä ja ota siltä mitä se antaa. Luonnon voema ja sen oppiminen, siitä me olemme ponnistanneet. NIKO, tuo tämän voaran suuri "herra", honkajättiläenen, se sen voes kertoa jos kuka. Se on nähny ja kuullu meidän ilot ja surut vuosisatojen ajan. Siellä se seisoo yhä outtamassa uusie sukupolovie jo itekki harmaantuneena. *(Tämä jakso näyteltävä työllisesti hieman ajatuksissa, mieltien).*

- Niin tuosta mehtälintuin pyynnistä tuli mieleen muuvan tarina tuolta 1800-luvun puolelta. Elettiin kevättä ja Närängän toenen isäntä Paavo oli lähössä metonsoetimelle. Nehä ruukas siihen aekaan kevväesin hakkea soetimelta pihkalta maestuvaa metonlihhaa ruuvan jatkoksi. No Paavo oli menny kevväesenä iltana soijinpaekalle ja oamuo outtaessa ruvennu nukkumaan. Sinnehän pittää mennä aekonaa, kun se mehto tullee ja rupijaa soemaan jo vähä ennen aoringon nousuo. Niin Paavo oli heränny unestaan siihen, että käki kukku siinä samassa puussa, jonka juurella hän nukku. No siitäkös Paavolle helevetinmoenen hätä, kun vanahoella oli semmonen uskomus, että käki ei soanu kukkuo ennen ku oli jotahi suuhun sille oamulle pantu. No seoraavaksi käki paskanti ja se merkihti että tulevana suvena moahan ei kannattanu mittää panna, koska se ei kasva. Paavo kuitenni hätäpäessään yritti torjuo taekaa kuusen havuja syömällä ja liekkö sillä ollu ehkäsevä vaekutus, kun savosta tuli hyvä ja tämä kuusi, josta Paavo niitä oksia suuhusa riipi kuoli seoraavana kevväänä. Niin että ei se kuitenkaan aeavan perätön uskomus ollu.

- Näen sitä teällä Närängässä on elelty välillä luonnon ja välillä moaliman riepotehtavana. Mutta etteen päen on aena pyritty menemään ei oo annettu vastoenkäömisten häeritä, vaekka on se joskus siepannuhi. Viimesimmät tuholaeset tällä tilalla olivat talavisota, jollon omat miehet joutuvat polttamaan kaekki rakennukset ja moaltamuutto, joka tyhjensi koko voaran. Erinnäesie omistajia on ollut mutta toevon, että nyt Näränkä on peässyt oekean isännän huomaan. Elä ja voe hyvin Näränkä.

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

Selevitys riihessä tapahtuneesta vilijoen puinnista.

- Joo se oli riihi sissään lämpiävä ja ylläällä oli - montakohan partta. Ne on parsia nuo tuolla, eikä orsia. Nämä parret, näetähän kuletettiin ympäri, täältä eistä tuonne taakse työnnettiin. Yksi siellä istu kahareisin kahen kolomen päällä aenaki. Täältä allaalta annettiin lyhe ja se istullaan - se ihminen - ahto ne pystyyn tuonne joko hyvin lujjaan tae sitten löysään. Se riippu siitä minkälaesie olivat. Että jos olivat oekein märkie, niin silloin ne piti löyhempään ahtaa, että ei niitä saanu työntää toesiinsa kiinni. Ne ahettiin pystyyn tähkät ylöspäen. Ja sillä tavalla vaen sitten takapuolillaan piti hiihtaa sitä väliä. Kolome parrua - minä muistelen - oli pepun alla. Ja olikohan niitä kaekkijaan kaheksan vae yheksän. Sen ylti siitä istultaan -kahenpuolen - sen riintuoksen laettamaan. Ei tarvinnu siitä sen kummemmin nousta.

- Ja sitten pantiin toeset, kun tämä oli täöteen saatu. Ei muuta kun siirrettiin täältä näetä tyhjiä parsia ja tehtiin toenen ahos, sellanen. Ja sitten ku ne oli saatu valamiiksi, ni tuli uuniin ja rupes tulemaan savua.

- Se kuinka pitkään tulta täällä piti polttaa, riippu siitä kuinka oli märkiä. Jos on kuivia olleet niin paljo vähemmällä pääsi. Se oli vuorokauven pari minkä se oli korkeintaan tuli uunissa ja kun oli saatu oikein kuumaksi tämä riihi, niin sittenhän ne pantiin visusti kiinni kaekki reijät, niin että ne vilijat on kuumassa ja kuivaa hyvin. Märillä piti olla enämpi sitä kääntä. Äitihän kävi koettelemassa täältä allaalta päen ravosta ko ne ei ollu toenen toessesaan kiinni. Niihen välille jätettiin - minkähänlaenen rako - tuommonen kymmenkunta senttie rakkoa. Niin että pysy ne lyhteet.

- Niin alta kävi tuppaan vetäsemässä. Tuolta allaelta päen siitä päätystä. Että koettelemassa. Että onko kosteita. Jos tuntu kostealta ei muuta kun vielä vaen sitten poltettiin puita ja annettiin taas muuvan vuorokausi olla sitten. Tavallisesti saatettiin viikossa kaksiki riihtä puija, kun kuivana saatiin elot tänne. Tae sitten jos oli hyvin märkiä niin sitten se meni että yksi ahos viikossa puitiin.

- Ja sitten ko ne oli kuivia ni siitä ruvettiin eistä puottamaan yks parsi poessa ja toesen ku otti niin silloin niitä alako tulemaan alas. Ja sitten ne latottiin tuohon lattijalle. Lattija oli puhtaaksi laastu kaekesta. Ja ne pantiin vielä niin päen, että ne oli

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

kahtaalta käsin ne tähkät, että siitä tuli semmonen teli. Että niinku seinästä päen ja sitten täältä päen, niinku ohratki. Suurinpiirteinhän ne tätä pittuutta oli ne lyhteet. Ja sitten siitä otettiin vartat ja ruvettiin vartalla hakkaamaan niitä. Eikö siinä oo yhtää varttaa.

- Niin. Sitten vaen kahenhengen hakattiin, kolomatta siihen ei ollu. Se oli kyllä taetetta jos siihen kolomas sopi, koska ne alako kalista toesiisa - ne niin sanotut vartankielet. Mutta kahenhengen se oli vuoronperrään se lyönti. Toenen löe ja nosti poes ja toenen löe sitten, että ne ei koskaa kalisseeet keskenänsä. Muuta ku ne aena sattuvat justiisa siihen laontaan.

- Ja rukkiithan tehtiin sillä tavalla - rukkiithan oli pitkiä millon ruvista saatiin ja ne lyhteet oli semmosia aekamoisia - että ne oli sijottu. Ne kuivattiin sitten. Vaen ne oli hankalat kuivata, koska ne latvat piti kääntää, eihän ne muuten sopineet millää parsiin päälle pystyyn. Latvat piti jo sen ahtajan sitten kääntää vähäsen noen, tuolleen alaspäen, että se mutkaksi meni ja koski tuonne laepioon. Niin ja sillä tavalla rukkiit ahtettiin.

- Ja niillä se oli taas erilaenen konsti ko ne puotettiin alas parsi kerrallaan. Aena nykästiin ja niin toenen ja ne solahti sitten. Ja piti olla puhas lattia, ettei siinä mittää ollu. Niin otettiin ne lyhteet sillätavalla ja pieksettiin seinään - lyötiin. Siellä kävi rapina. Ne rapisivat kaekki jyvät siihen määrättyyn kohtaan tuonne seinän viereen, kun seinään lyötiin. Mutta kuitenkin ne vielä pantiin tänne ulemmaksi - ku se oli tämä lattie täällä tyhjä - ja niitä puitiin sitten. Siihen pantiin laoteille. Sitten niitä vielä puitiin varmuuven vuoksi että lähtee kaekki jyvät. Semmosta hommaa. Ja arvaa oliko se pölystä. Oltiin varmaan niin justiisa ku ne venäläeset kaevosmiehet. Naama oli musta ku silim... Ja sekö ilette. Voe jumaliste. Monta kertaa aattel,i että kun ei tulisi yhtää vierasta. Ei ilikiä näöttää naamasa ku ei ku silimät vilikkuu vaen mustasta naamasta. Mutta saonahan se oli sitten päälle oltava aena - riihipäevänä. Eihän siinä mittää. Kaekki oli mustaa, joka paekka niin mustaa että. No olihan ne nokisia ja pölysiä, sehän nyt on selevä. Mutta hyvähän niistä, niinku rukkiista sitten se leipä. Niin ja kuule vielä sitten omasteko myllyssä käötettiin siellä Hoekanjoella.

- Niin se puintihan jatku sillä tavalla, että ne pantiin keskelle lattieta kassaan tähän näen, niin paljo ku niitä tuli aena siitä riihellisestä. Sitten niitä taas pieksettiin vielä, että vihneet lähtis - jos vihneitä jäe. Rukkiissahan on hyvin lyhyt vihne.

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

- Niin sillä tavalla niitä petvattiin ja sitten vieläpä vähäsen saatettiin lapiolla - puulapiolla - niitä vähä kouhotella, että sieltä altaki tulisi. Ja taas puitiin sillä tavalla. Ja aeka hyvväähän niistä tuli. Ja sitten kerättiin tuonne nurkkaan kassaan, kun katottiin, että kyllähän tämä nyt on. Sillon ko ei ollu tuota selevityskonetta. Muuta ko ne viskaamalla. Ne viskattiin. Sitä sanottiin viskuuksi. Ne kasattiin tuonne niin korkealle ku se kasa pysy ja yksi istuutu siihen viereen lattijalle - ihan viereen. Ja sitten se nakata rojjaotti sen kourallisen. Se vaen, että kahto, ettei ovesta mee. Ei ne menny ovesta, kun sen osasi viskata nuin hyvin. Tätä seinää kohti viskattiin. Ruumenet jäe tuohon keskelle, nepä ei menneetkää. Jyvät meni. Ja sitten ne oli meleko puhtaeta monesti ne jyvät.

- Sitten oli vielä ne seolat, joella vielä seolottiin - se jyväkasa. Puhtaeta tuli jos viitti vaen tehä. Niin ja jos oli vähäsen olokea ni kaekki sitten nypittiin poes. Vaekka kyllähän siellä olokeakin joutu syömään monta kertaa. Että siellä aena jäe. Mutta terveellistäpähan tuo lie ollu.

- No sitten tuli tämä jyvänselevityskone. Tuoltahan ne päältä vissiin kaajettiin, minäpä en tässä taas muista tätä hommaa. Sitten väännettiin vaen ja kuka kehtas vääntää nopeammin kuka laeskasti ni sen parempi. Ja hyviä tulivat tuollaki, ei uskosi vaan mutta kyllä tuli selevie. Selevie jyviä.

- Elikkä se viskaaminen jäe poes ja se helepotti hirveästi. Vaen sen minä sanon, että se se oli vasta pölystä työtä. Kertakaikkiaan. Kun sitten saatto olla hiukset niin, että niistä ihan tippumalla tippu semmosta kaekenlaesta ruumenen sirua tae mitä hyvänsä. Sae silimiensä varroa ettei oo silimätki täönnä. Kyllähän se ihminen, joka viskasi, se sae kans pölyä niellä. Kumma vaen että sitä on eläny niin kauvan, sitä minä ihmettelen. Vaekka ihmiset on sillä tavalla tehneet töetä, että ne on olleet hirveän pölysiä.

- Olihan meilläki - monta kertaa saatto kuustoestaki rihtä olla. Pellothan piti kasvaa ohraa. Ei ne joutaneet elläenten rehuksi. Ne piti sulana pittää ja kasvattaa ohraa. Kymmeniä säkkejä tuli sitten sitä ohraa. Meni monta viikkoa ennenku saatiin kaekki. Ne oli kärrväessä tae kykkäellä. Riippu siitä minkäläinen ilma oli. Sitten jos oli hyvin kuivat ilmat niin ne laetettiin issoelle kykkäelle ja ensinnä kärvästettiin.

- Semmonen mänty käättiin metästä hakemassa jossa oli paljon oksia. Semmonen jottae vaekka tuon paksunen mänty (noin 10 sm) otettiin ja sitte suipoksi oekein

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

vuoltiin - hakattiin kirveellä - tuo pää, aenakin noen pitkästi, että se hyvin meni peltoon ja pysy siinä. Niin se istutettiin siihen peltoon ja siihen lyhteitä sitten ku ne oli leikattu. Käsin leikattu sirpillä lyhteiksi. Tämän pitusiahan ne ussein ohrat oli ja semmonen, joku tommonen oli se ympärystä siinä lyhteessä. Sitten sijottiin niillä olilla. Otettiin olokia vähäsen - niitä tähkä olokia - ja sillä sijottiin. Pistettiin ne päät sinne alle ja ne pysy hyvin. Ja sitten ne nostettiin hangolla kärväesiin. Ruvettiin vaen kutomaan sitä kärvästä ympäriisä, niin siitähän tuli aekamoenen pullakka pömpeli. Ja ne siinä kuivattiin tähkät alaspäen. Siinä ne kuivattiin ja vielä se tehtiin se kattopuoli semmonen - pantiin sillä tavalla niinku se vesi oesi aena juossu sieltä tähkän nokasta alas, että ei silleen - niinku heinäsuovathi tehään, että sinne pääty tehään. Toesinaan oli että ei kauvan tarvinnu. Kun hyvä syksy oli niin ei ne kovin kauvaa kärväessä tarvinnu olla. Suoraan otettiin sieltä.

- Ja jos ne oli hyvin kuivia niin sitten voetiin laettaa kykkäelle. Kykkäesiin. Se oli semmonen että ne oli jo monelta suunnalta ne kärväät pantuna, kolomelta neljältä suunnalta. Tälleen, että se oesi suippu -niinku lappalaeskotan pääty - se yläpää niissä kärväessä. Sitten laetettiin, taas kutottiin se. Tuliko lappalaeskota, mutta lappalaeskota on nahkoella vuorattu. Mutta se oli lyhteillä. Ja alaspäen kaekki taas ne tähkät. Paetsi sitten siellä päätyssä olevat ne laetettiin silleen, että jos sattaa vettä niin se ei ihan sissään mee. Että siellä oli silleen vähä mutkalla. Ja ne oli kykkäetä. Ja kuhilaatha oli erilaesia. Kuhilaatha tehtiin rukiista. Ne oli semmosia että ne kolomelta suunnalta, vae miltä suunnalta pantiin istumaan tuolleen noen. Siitä tuli aeka paksu siitä alapuolesta ja sitten ne latvapäät niinku yhteen. Taas tehtiin se päällysyhte ja vähän levitettiin sitten, että tuli niinku katto. Ja ne oli kuhilaeta minun nähäksin.

- Meillä kerran oekein hyvä ruvis tuli tuohon Navettapeltoon. Se oli tosi hyvin onnistunu. - Täällä vaaranpäällä ei aena onnistunu se ruvis. Ei missään tappauksessa. Tässä Pirttipellossa nimenommaan ei tahtonu onnistua. Se suli keväällä niin aekasi tuo kunnas, että se poltti pohjanen. Niin meillä oli kaekki ruvis kuhilaella ja ne oli niin kuivia sitten kertakaikkiaan ja tuli niin ankara ukonilima tuolta Suojärveltä päen. Oli hirvee myrsky - ankara myrsky. Ei yhtään kuhilasta jääny pysytyn. Ne oli kaekki siellä saonan takana aetaa vasten. Sinne meni jyvät eikä saatu yhtään kuule. Eikä sillon korvattu. Nyt pittää korva kaikki maanviljelijälle, tuli sato hyvä tae jos huono tuli. Vei sen sate tae myrsky tae mikä hyvänsä, kaekki pittää maksaa. Sillon ei mittään. Se kärsittiin ite. Se on semmosta. Ja sinne meni. Voe että tuntu että itku pääsee, kun tuli niin yllättäen se ukonilima.

Tehtäviä oppitunneille

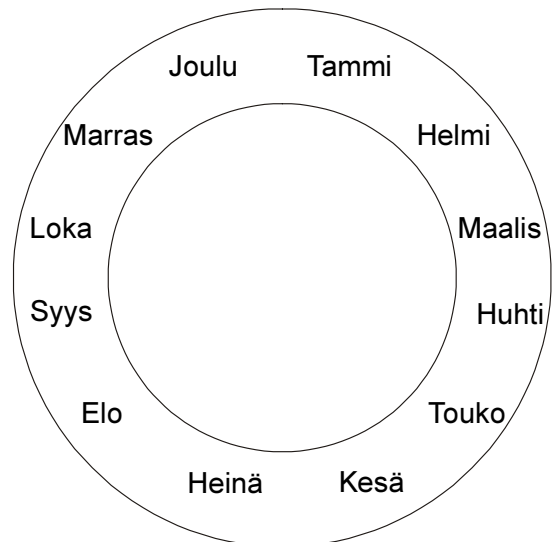
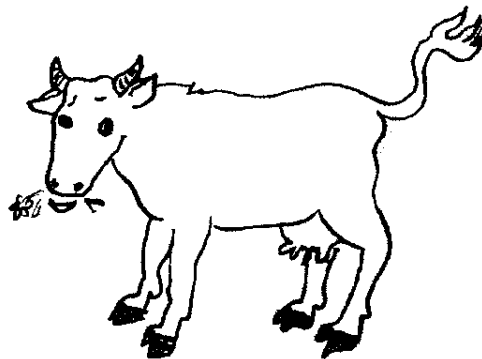
Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

Elämää Närängässä

Vastaa joko tekstin ja/tai kuuntelemasi monologin perusteella seuraaviin kysymyksiin.

1. Mitä kaikkea mahtui näränkäläisten vuoteen? Täydennä oheinen kalenteri.

2. Mitä eläimiä tilalla pidettiin?

---

3. Tunnista ja nimeä oheiset viljalajit.

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

4. Miten tilan työt sujuivat silloin, kun hevosta ei ollut?

---

5. Mitä kaikkea näränkäläisten ruokapöydästä löytyi?

---

6. Mitä tuotteita kuljetettiin kauppaan myytäväksi?

Kauppareissu Närängän tilalta

Tila on ollut ruokatarvikkeiden osalta hyvin omavarainen, mutta esimerkiksi kahvi, sokeri ja suola on täytynyt hankkia kaupasta. Lähin kauppa on ollut vuosisadan alku-puolella Murtovaarassa ja 1950-luvulla Kurvisessa. Tutki kartasta mahdollista reittiä kaupalle Murtovaaraan ja Kurviseen. Ota huomioon, että nykyisiä metsäautoteitä ja Hyöteikön tietä ei ollut olemassa. Hyöteikön suon yli oli kyllä rakennettu pitkospuut.

1. Piirrä karttaan reitti, jota sinä käyttäisit.

2. Mieti, käyttäisitkö samaa reittiä sekä kesällä että talvella. Jos et, piirrä karttaan toinen vaihtoehtoinen reitti.

3. Miten matkaa on mahdollisesti taitettu?

---

4. Miten hevonen on selvinnyt reissusta?

---

5. Kuinka useasti on käyty kaupassa kesällä/talvella?

Tehtäviä oppitunneille

Kulttuurihistoriaa: Närängän tila

6. Mitä muita tarvikkeita kuin sokeri, kahvi ja suola on tuotu kaupasta?

---

7. Mieti, millainen Närängän tila on ollut maanviljelyn kannalta (peltojen sijainti, välimatkat jne.)?
